

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XXIV

Rédacteur

NIKOLA TASIĆ

Directeur de l'Institut des Etudes balkaniques

Secrétaire

ALEKSANDAR PALAVESTRA

Membres de la Rédaction

MILUTIN GARAŠANIN, RADOVAN SAMARDŽIĆ, MILKA IVIĆ,
CEDOMIR POPOV, NIKOLAJ TOLSTOJ (Moscou), ANTHONY EMIL
TACHIAOS (Thessalonique), DIMITRIJE ĐORĐEVIĆ (Santa Barbara —
Californie), ALEKSANDAR FOL (Sofia), DRAGOSLAV ANTONIJEVIĆ,
VESELIN ĐURETIĆ, MIODRAG STOJANOVIĆ

B E L G R A D E

1993

IN MEMORIAM

ВЕРЕНА ХАН (1912—1993)

Тешко је у некрологу целовито представити богату личност и научно дело др Верене Хан, научног саветника Балканолошког института САНУ, али још теже је изговорити речи опроштаја, јер смо и ми за њу и она за нас гајили велику љубав и поштовање. Борила се да победи смрт, не мирећи се са истином да је човек у биолошком смислу трагично биће, разапето између коначности смрти и слободе да живи. Међутим, оно што смрт не може да однесе и што никада неће моћи да победи јесу сведочанства која нам је Верена за собом оставила, како људска и етичка, тако научна и стваралачка. Овај зрачећи траг за њом остаће у сећањима, сазнањима, а нарочито написаним радовима који ће се преносити, којима ће се служити и данашње и генерације које долазе. Дакле, научник ствара, преноси, обогаћује и оставља у наследство без кога бисмо били убоги, гладни и сиромашни.

И после одласка у пензију, до саме своје тешке болести, безмало свакога дана Верена Хан је била за радним столом у Институту, обављајући уредничке послове на серији Зборника о „Градској култури на Балкану (XV—XIX век)“, и приводећи крају своје капитално дело „Стакло на Балкану“, које је остало у незавршеном рукопису.

У Институту је до пензионисања руководила секцијом за историју уметности, а у оквиру ње, пројектом „Уметнички занати на Балкану кроз векове“. На проучавању разноврсних тема из уметничке баштине Балкана окупила је стручњаке из самог Института и ван њега. А и сама је имала две своје теме: једну, „Стакло на Балкану у средњем веку“ и другу, „Стакло за време турске владавине“.

У обради тих тема користила се незаобилазним изворима Дубровачког архива, у коме је неколико година радила. Прикупљени материјал је објединила у књизи „Архивска грађа о стаклу и стакларству у Дубровнику (XIV—XVI)“, објављеној у серији посебних издања Балканолошког института (бр. 9, година 1979).

У овој књизи се налази 715 докумената који садрже изворну грађу о разним питањима везаним за стакло, на пример, о стакларским радионицама, предметима од стакла, набавци сировина, извозу и трговини, уговорима са стакларима и сл. Ради употпуњавања целине о проблемима стакла, године 1974. Верена Хан организује у Балканолошком институту међународно саветовање са темом: „Средњовековно стакло на Балкану (V—XV век)“, на коме су учествовали научници из више земаља, у својству стручњака за проучавање стакла. Хронолошки су обухваћена сва битна питања о стаклу, од касноантичких времена до Византије, па даље до појаве домаће производње, у којој је Дубровник, конкуришући импорту из Венеције, одиграо значајну улогу на Балкану. Обрађени су разноврсни видови коришћења стакла за профане намене, у грађевинарству, свакодневном животу, за уметничку обраду накита, али исто тако и у културне сврхе. Плод овог научног скупа био је још један зборник радова.

Осим архивских извора, Верена Хан проучава фондове стакла у нашим и иностраним музејима. Ради у Венецији и на Мурану, на самом извору непосредно прати процес рада у муранским радионицама утемељен на некадашњим занатским основама. Пратила је страну литературу о стаклу и радо прихватала нове методе, тумачења и материјална обавештења.

На основу свих ових извора различитог порекла, са акцентом на дубровачким документима, Верена Хан пише монографију „Три века дубровачког стакларства“ (Посебна издања Балканолошког института књ. 11, Београд 1981), у виду синтетичке студије са неколико поглавља: услови и припреме за производњу стакла и развој стакларства, историја дубровачких стакларских радионица, са нагласком на производњи витража, трговина и извоз дубровачког стакла, пропадање и крај дубровачког стакларства итд. У овој комплексној студији Верена Хан открива питања далеко ширег значаја, која у контексту дубровачког стакларства повезују Венецију, цело залеђе Дубровника, Србију, Албанију, односно шире просторе Балкана, што махом отвара путоказе за потпуније разумевање развоја уметничког стакларског занатства на балканским просторима.

Захваљујући још и низу студија и чланака објављених у „Balcanici“ и научним часописима Европе и Америке, Верена Хан је стекла највише место и признање у међународној научној јавности, и са још неколицином стручњака постала експерт за проучавање уметничког стакла у свету.

На стручним конгресима међународне асоцијације за историју стакла одржала је низ предавања (Лондон, Келн, Берлин, Америка и др.), која су објављена у „Актурама“ тих скупова. Врло је активна била и у раду балканолошких конгреса (Атина, Анкара, Букурешт), када се, председавајући сесијама, истовремено служила свим водећим светским језицима. Током рада у Балканолошком институту Верена Хан је за потребе пројекта и тема

на којима је радила имала и студијске боравке у научним центрима балканских земаља (Грчка, Бугарска).

Поред уметничког стакла којим се претежно бавила у Балканолошком институту Верена Хан је током рада у Музеју примењене уметности у Београду, доста пажње посветила другим областима примењене уметности. Нарочито се занимала за проучавање мобилијара, његових карактеристика кроз стилске уметничке епохе барока, бидермајера и др. Понекад се у својим тумачењима ослањала и на фолклорни материјал да би доказала културни континуитет појединих примерака намештаја. У непосредној вези са овим, обрађивала је и декоративну страну намештаја и у њој откривала деликатна значења симбола. Из те области је њена монографска студија „Интарзија на подручју Пећке Патријаршије 16—18. века“. Веома значајан рад, колико са становишта уметности, толико и са становишта фолклора, јесте текст о „Дуборезу Србије, Македоније и суседних земаља.“ Добар део радова посвећен је проучавању шкриња и њихових стилских карактеристика. Изложбу ових предмета пропратила је изузетно стручним каталогом. Писала је о уметничкој обради кости и рожине у средњовековној Србији, затим, о турском тексту, о кафтану као оријенталном хаљетку и др. Дакле, веома широко се бавила музејском делатношћу и била годинама у председништву међународне музејске организације ИСОМ. Проналазила је и примењивала нове методе у музеолошком и педагошком раду. Указивала је на велике могућности које музеј има у области просветног деловања. Сарађивала је и писала за Ликовну енциклопедију Југославије. Бавила се уредничким и редакцијским пословима.

Узет у целини, списатељски поступак Верене Хан (за сада није начињена њена потпуна библиографија, нити број јединица које чине књиге, студије, расправе, чланци, осврти и прикази), изузетно је интелигентан, надахнут оригиналним идејама, јасан и прецизан, тачан у коришћењу извора и цитата, језички прецизан и стилски рафинан.

Међутим, Верена Хан није била само врстан научник и изванредан историчар уметности, балканолог, музеолог и предавач, она је била, и остаће у нашим сећањима велики човек, друг и пријатељ, једном речју, хуманиста. Знала је да се унесе у наше бриге и проблеме, да нам помогне несебично и пружи стручну помоћ и појединцима и Институту у целини. Гајила је оно дубоко поверење у науку и научно дело, у стваралачку моћ човека, а устајала је и против лажне пургерске етикеције и против приземног примитивног понашања. Била је, дакле, изнад свега тога, зато је и остала на висини истинске људске лепоте и племенитих надахнућа.

Драгослав Антонијевић

